

GÁL SÁNDOR

Ilyen nyolcvanhét esztendő!

(Mács Józsefre emlékezve)

Nagyapáimról – első világháborút megjárt elődeimről – gondoltam egy csillaghullásnyi időben valamit elmondani éppen, de már látom: el kell halasztanom a munkát; csak holnap fogom az elmúlt század megcsendesedett tükrű emlékeinek néhány mozzanatát megidézni. Mégpedig azért, mert az előbb érkezett a szomorú hír, hogy Mács József, a kiváló író – nem egészen 87. évesen – megtért őseihez. Vagy ahogy az én szűkebb szülőföldemen mondják: megboldogult. E tény döbbenetes és lehangoló, ám ennyi évet átvészelni, és hátrahagyni olyan gazdag életművet, mint az övé, nem sok kortársunknak adatott meg!

Mács József 1931. április 18-án született Bátkán, közel Gömörország fővárosához, Rimaszombathoz. Mivel a Kassai kormányprogram kérlelhetetlen szigorja megszüntette a magyar iskolákat, Jóska – már engedtessek meg nekem, hogy így szólítsam, ahogy az elmúlt közel fél évszázadnyi barátság és a közösen vállalt munka idején is tettem – átlépve a „trianoni líniát”, Magyarországra szökött, tanulni. Végül tanulmányait Pozsonyban fejezte be, ahol magyar–történelem szakos tanári képesítést szerzett. A pozsonyi Új Szó, majd az Új Ifjúság munkatársa, 1960-tól a Hét szerkesztője, később a Fórum című melléklet gondozója lett. A múlt század hetvenes éveinek elejétől én is e lap riportere lettem, így hosszú éveken át dolgoztunk együtt a Hétben és a Csemadok különböző szerveiben, mindenféle gondok közepette. S bizony voltak napok és helyzetek, amikor nem tudtuk, hogy „meddig a meddig”...

A harmincas korosztály a csehszlovákiai magyar irodalomban a „semmiből indulás” nemzedéke volt. 1948-ig megéltük a jogfosztottság minden változatát (reszlovakizáció, lakosságcsere, deportálás: ez volt a marhavagonok korszaka). Csehszlovákiában nem voltak magyar iskolák, nem voltak magyar lapok, a korábban itt alkotó magyar értelmiséget kitelepítették. Csak a példa okán mondom, hogy amikor 1948-at követően elindult a magyar iskolák újraser-

vezése, egy statisztikai adat szerint alig volt száznál több, képesítéssel rendelkező magyar pedagógus Szlovákiában.

Irodalomunkban ezt a nemzedéket „alapozó nemzedéknek” nevezik. Én inkább „kétségbeesett nemzedéknek” mondanám. Emlékszem: az idős Fábry Zoltán viszont a „Harmadvirágzás” nemzedékeként emlegette. S joggal!

Mács József sokoldalú írói munkássága szilárd része ennek az alapvetésnek. Mint a legtöbb kezdő tollforgató, ő is versekkel kísérletezett, de csakhamar áttért a prózára. Humoros jegyzeteket, karcolatokat írt. Ám már akkor is érzékelhető volt, hogy valójában a tágabb összefoglalások lehetőségei érdeklik igazán. Az ötvenes évek elején kezdtek megjelenni azok az írásai, amelyek a falusi rend, a hagyományos gazdálkodás kényszerű átalakítását igyekeztek nyomon követni a korabeli Csehszlovákiában. Már korai munkáiból is kiérezhető, milyen erősen kötődött a szülői tájhoz, a gömöri emberekhez – ez később is állandó vonása maradt írásművészetének.

Első nagy sikerét az önéletrajzi elemekből felépített *A kamasz* című ifjúsági regénye hozta meg számára a hatvanas évek elején. Ezt követően folyamatosan alkotott, ám írói pályafutása 1968–1969 után hosszabb időre megtört. Politikailag elmarasztalták; éveken át nem publikálhatott; *Magasság és mélység* című, 1973-ban befejezett regénye több mint húsz esztendőig nem talált kiadóra. Rehabilitálására 1990-ig kellett várni. Az utóbbi két és fél évtizedben viszont alkotóművészete mennyiségi és minőségi értelemben egyaránt kiteljesedett.

Termékeny prózaíró volt: több mint húsz regényt jelentetett meg; kiemelkedik közülük az *Adósságtörlesztés*, a *Kétszer harangoztak* és az *Öröködben*, *Uram* című tetralógia. Számos irodalmi díj, kitüntetés igazolja ezt a nagyívű életművet – történeteinket és történelmünket.

Utoljára Budapesten találkoztam Vele az MMA közgyűlésén. Derűs volt, mint mindig, csupán arról panaszkodott, hogy az utóbbi időben nemigen fogyaszthat édességeket. Ha elgondolom, cifra dolog ez a mi létezésünk – az ízek sokféleségét kell elfelejtőnünk, hogy munkánk javát bevégezhessük.

Mondanám, Barátom, hogy Te már ezt elvégezted! Minden leírt betűd ezt igazolja.

Nyugvó földed, Bátka adjon Neked örök békességet!